

SUOMALAISEN  
LAKIMIESYHDISTYKSEN  
JULKAISUJA  
C-SARJA N:o 9

Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki 1972

ISBN — 951 — 26 — 0000 — 5

ISBN 978-951-855-877-7 (PDF)

# ARS BONI ET AEQUI

JUHLAJULKAISU  
Y. J. HAKULISEN  
70-VUOTISPÄIVÄNÄ  
21. 1. 1972

# NÄKÖKOHTIA LEHTIMIEHEN JA OHJELMATOIMITTAJAN ANONYMITEETTISUOJASTA

JORMA S. AALTO

1. Sekä siviili- että rikosprosessissa pyritään vallitsevan käsityksen mukaan materiaaliseen totuuteen: oikeudenkäynnissä koetetaan selvittää, kuinka oikeusjutun kannalta relevantit seikat todella historiallisesti ovat tapahtuneet. Nykyaikaistettu todistuslainsäädäntömme on *toisaalta* monilta kohdin lisännyt tämän pyrkimyksen intensiteettiä: se on laajasti omaksunut vapaan todistelun ja vapaan todisteiden harkinnan. Samalla se on poistanut monia todistajatodisteluun liittyneitä rajoituksia legaalisen todistusteorian myötä. *Toisaalta* kuitenkin erilaisista lähtökohdista perustellen on saatettu todistajatodistelun osalta voimaan tuntuviakin rajoituksia, jotka joko estävät todistajan kuulemisen kokonaan tai ainakin määrättyjen seikkojen osalta.

Jo todistuslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä syntyivät OK 17: 20:ssä säännöstetty todistajan kokonaiskieltäytymisoikeus, OK 17: 23:ssa normeerattu todistajan vaitiolovelvollisuus sekä OK 17: 24:n todistajan vaitiolo-oikeus,<sup>1</sup> joilla kaikilla on rajoitetusti merkitystä todistajatodistelun kokonaiskäyttöä silmällä pitäen. Mainittuihin erityistapauksiin todistajatodistelun rajoittamisessa liittyy OK 17: 24:n 2—4 momenttiin lisätyt säännökset, joista seikoista on yhteisesti tavallisesti käytetty nimitystä lehdistön ja yleisradiotoiminnan harjoittajan sekä lehtimiehen ja ohjelmatoimittajan *anonymiteettisuoja*.<sup>2</sup>

2. 1. Lähtökohtaisesti on todettava, että viimeksi mainituilla

<sup>1</sup> Käsitteiden osalta ks. esim. *Ellilä*, Oikeudenkäynti ja täytäntöönpano (1965) s. 221 ja s. 223 ss., (lyh. *Ellilä*) ja *Tirkkonen*, Suomen siviiliprosessioikeus II (1966) s. 228 ss. (lyh. Sp II).

<sup>2</sup> Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja painovapauslain muuttamisesta 1965 vuoden valtiopäivät N:o 193 s. (lyh. HE). — Vrt. myös *Kaira*, Forhandlingar på det tyvendende nordiske juristmøte i Oslo den 23.—25. August 1954, Oslo 1956, Bilag III s. 5 ss. (*Kaira*) ja Odelstingsproposisjon nr 28/1950 Om lov om endringer i straffeprosessloven og tvistemålsloven («Pressens anonymitetsrett») s. 29 ss. (Ot. prp nr 28).

säännöksillä on erään erityistilanteen osalta kavennettu tuomioistuimen mahdollisuutta selvittää ja selvityttää totuus oikeudenkäynnissä. Lienee ilman muuta selvää, että vain erittäin painavat syyt voivat aiheuttaa tällaisen rajoituksen lainsäädännössä. Mikä sitten on luonut tarpeen ajatella kysymystä lehdistön ja radion anonymiteettisuojan järjestämisestä? Oikeuspoliittisesti ratkaisevana seikkana on pidettävä *lehdistön ja radion funktion* toteuttamista. Yleensä on lähdetty siitä, että näiden tehtävänä on tietojen välitys. Tavanomaisen uutistenvälittäjän tehtävän lisäksi on niiden tehtävänä tuoda julki yhteiskunnassa vallitsevia epäkoh-tia ja asiallisessa mielessä arvostella mm. viranomaisten toimintaa.<sup>3</sup>

Monissa tapauksissa ei tietolähdettä sen paremmin kuin kirjoituksen laatijaakaan salata, vaan se näkyy jo lehden otsikoinneissa tai radion tekstissä. Näin kai lienee yleensä asian laita silloin, kun kysymys on *tavanomaisesta uutistenvälityksestä*. Viimeksi mainitun laatuiseen toimintaan ei lehdistön tai radion kannalta eikä yksityisen toimittajan kannalta sisältynekään suurempia riskejä. Kysymyksellä anonymiteettisuoja on merkitystä lähinnä lehdistön ja radion *arvostelevan tehtävän toteuttamisessa*.

Tällöin lienee usein sääntönä se, *ettei tiedonantaja halua nimeään julkisuuteen*.<sup>4</sup> Tiedonantaja pelkää, että hän paljastuksen johdosta joutuu repressaalioiden kohteeksi sen puolelta, jota paljastus koskee ja johon hän kuitenkin on usein riippuvuussuhteessa esim. työn tai muun sellaisen seikan vuoksi. Tiedonantaja antaa lehdelle tai radiolle sen vuoksi tiedon *luottamuksellisena* edellyttäen, ettei hänen nimeään mainita.

2. 2. Jotta yleensä voitaisiin ajatella myönteisessä mielessä lehtimiehen ja radiotoimittajan anonymiteettisuojan järjestämistä, on vaadittava, että *lehden ja radion juridinen vastuu* levittämistään tiedoista on järjestetty. Jos ajatellaan esim. että lehdessä kerrotaan X:n olevan Bodom-järven murhaaja, on tietysti mainitun X:n intressin mukaista voida todeta, että esitetty syytös on väärä. Kuka vastaa painetusta sanasta ja radion toiminnasta, ei kuulu tämän esityksen puitteisiin. Joka tapauksessa on toisaalla PainovapausL:n 31—39 §:n sekä RadiovastuuL:n (219/71) säännösten mukaan selvää, että PainovapausL 1 §:n sananvapautta sekä yleisradio-toiminnan harjoittamista on toisaalla vastaamassa juridisen vastuun olemassaolo, johon esimerkissä mainittu X voisi tarvittaessa

<sup>3</sup> Ks. myös *Kaira* s. 9 s. ja Komiteanmietintö 1965: B 103 s. 3 sekä HE 1970 vp. n:o 100 s. 4.

Vrt. kuitenkin Komiteanmietintö 1969: A 8, jossa yksi komitean kolmesta jäsenestä (Matti Anderzén) eriyvänä mielipiteenään (s. 12 s.) puolsi nyttemmin lainvahvuista anonymiteettisuoja.

<sup>4</sup> Ks. *Palmgren*, Hufvudstadsbladet 14. 10. 1961.

Vrt. Painovapauslain 11<sup>a</sup> (Laissa 4. 1. 1919). Mainittu säännös kumottiin lailla 25. 3. 1966.

vedota.<sup>5</sup> Kun lehdistö ja radio täten käyttää massatiedotusvälineinä tuntuvaa valtaa yhteiskunnassa, on ymmärrettävää, että positiivisen oikeuden mukaan valtaa seuraa myös *vastuu vallan* käytöstä, vaikkapa se perustuisi välittäjälle luottamuksellisesti annettuihin tietoihin.

Mikäli yleisesti noudatettava tapa edellyttäisi, että lehdet ilman muuta pyydettyä antaisivat sivulliselle tiedon sekä tietolähteestä että kirjoittajasta, tuntuisi ilman muuta selvältä, että tällaiset tiedot olisi annettava tarvittaessa myös tuomioistuimelle. Yleinen sääntö on kuitenkin juuri päinvastainen: lehdistö ja radio pyrkivät pitämään varsinkin luottamukselliset tietolähteet omana tietonaan<sup>6</sup> sekä toisaalta painovapauslain määräysten mukaisesti järjestetty vastuu lehdestä sivullissuhteessa asettaa yleensä vastuun pyramidin huipulle, *lehden päätoimittajalle*.<sup>7</sup> Hän kantaa vastuuta myös alaistensa puolesta.<sup>8</sup> Samoin radion vastaavat ohjelmatoimittajat on Radiovastauslain 2 ja 3 §:n nojalla asetettu päätoimittajan asemaa vastaavaan asemaan yleisradiotoiminnan harjoittajan puolesta.

2. 3. Suojaako oikeusjärjestys sitten sitä luottamussuhdetta, mikä edellä on kuvattu ja jota lehtimies- ja toimittajamoraalin sääntöjen mukaan olisi noudatettava.

Alun perin ei 1734 vuoden lakiin sisältynyt määräyksiä siitä, että luottamuksellisesti annettu tieto nauttisi erityistä suojaa oikeudenkäynnissä. Kuten *Bo Palmgren* on todennut, ei tällainen sääntö kuitenkaan ole ollut täysin tuntematon varhemmalle oikeudellemme.<sup>9</sup> Voimassa olevan oikeuden kannalta voidaankin sanoa, että ellei erityismääräystä ole, todistaja on velvollinen ker-

<sup>5</sup> Vastuun olemassaoloa painokirjoituksen sisällöstä onkin pidetty anonymitteettisuojan luonnollisena edellytyksenä: Ks. esim. *Palmgren*, *Nya Pressen* 15. 10. 1962 s. 2 sekä HE s. 1.

Näin myös oikeusvertailevasti: ks. esim. Ot.prp. nr. 28 s. 34.

Tuollaisessa oikeudenkäynnissä lehtimies olisi kuitenkin yleensä syytetyn asemassa ja hänellä olisi myös syytetyn oikeudet, joihin eräänä tärkeimmistä kuuluu se, ettei syytetty ole velvollinen vaikuttamaan syyllisyytensä selvittämiseen. Epäilyllä olisi siten myös asemansa perusteella oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, joka koskisi kirjoituksen tekijää tai sen tietolähdettä.

Vrt. myös esim. *Aalto* LM 1967 s. 8 ss. ja erityisesti s. 17 ss. ja *Kaira* s. 29 s.

Eräiden ulkomaisten oikeusjärjestysten osalta syytetyn oikeuksista ks. *Aalto* LM 1967 s. 19 viite 49 sekä Ot. prp. nr 28 s. 20 s.

<sup>6</sup> Ks. Suomen Sanomalehtimiesliiton v. 1968 hyväksymät »Lehtimiehen ohjeet» s. 6: »Älä paljasta uutislähdettä kun tieto on luottamuksellinen. Älä muulloinkaan paljasta uutislähdettä, ellei sitä vaadi suuri yleinen etu tai vaara, että syytön joutuisi kärsimään. Muista, että sinulla on laillinen oikeus, muttei laillista velvollisuutta uutislähteesi salassapitämiseen.»

<sup>7</sup> Ks. HE s. 1.

Vrt. myös *Palmgren*, *Hufvudstadsbladet* 14. 10. 1961.

<sup>8</sup> Ks. erityisesti PainovapausL 31 ja 32 §.

<sup>9</sup> Ks. *Palmgren*, *Nya Pressen* 15. 10. 1962 s. 2 ja siellä mainittu Knk. kirje Turun HO:lle 24. 4. 1754.

tomaan oikeudenkäynnissä OK 17:29:n nojalla myös sellaiset seikat, jotka on hänelle annettu luottamuksellisesti käydyissä keskusteluissa.<sup>10</sup> Pääsääntöisesti tässä kohdin on siten *oikeudenkäynnin pyrkimys totuuden selvittämiseen* selvästi asetettu mahdollisen yksityisen edun edelle.

OK 17:24:n mukaan (Laissa 29. 7. 1948) todistajalla on kuitenkin oikeus kieltäytyä antamasta lausumaa, jolla *liike- ja ammattisalaisuus tulisi ilmaistuksi, jolleivät erittäin tärkeät syyt vaadi*, että todistajaa kuulustellaan niistä. Lainkohtaan, joka koskee sekä rikos- että riita-asioita, pyrittiin aikaisemmin lehtimiesten taholta vetoamaan juuri uutislähteen salassapitämis-oikeuden tueksi, mutta tällainen vetoaminen ei yleensä *tuomioistuinkäytännön* mukaan oikeuttanut lehtimiestä vaikenemaan tietolähteestään.<sup>11</sup> Todistajana kuultua lehtimiestä vastaan on käytetty niitä sanktioita, jotka OK 17:36 ja 37:n mukaan ovat mahdollisia. Ainoastaan poikkeuksellisesti, mikäli tietolähteen ilmaiseminen liittyisi toimintateknillisiin seikkoihin tai kysymyksessä olisi jatkuva pitkäaikainen asiakassuhde lehden ja tietolähteen välillä, voitiin aikaisemman oikeuden kannalta *periaatteessa* tällaista perustellusti ajatella<sup>12</sup>, vaikkakaan tiedossani ei ole, millaisella käytännöllisellä menestyksellä.

Mainitut määräykset eivät varsinaisesti luo perustetta, joka vapauttaisi lehtimiehen tai toimittajan todistajalla yleensä olevasta velvollisuudesta kertoa kaikki, mitä hän asiassa tietää, ellei hän olisi rikoksesta epäillyn asemassa<sup>13</sup> tai ellei hän OK 17:24:n mukaisesti kysymykseen vastaamalla saattaisi syytteen vaaraan itseään tai OK 17:20:ssa mainittuja lähisukulaisiaan. Useimmissa tapauksissa eivät edellä lausutut poikkeusmääräykset siten olisi sovellettavissa lehtimieheen tai toimittajaan.

3.1. Keskustelu lehdistön anonymiteettisuoja virisi meillä varsin vilkkaana 1950-luvun alussa. Keskustelussa, jota käytiin sekä sanoma- että aikakauslehdissä,<sup>14</sup> ilmeni ainakin se, että silloin voimassa olleen oikeuden kannalta asiasta saatettiin perustellusti esit-

<sup>10</sup> Ks. *Palmgren* ib.

<sup>11</sup> Ks. *Kaira* s. 30 ja Komiteanmietintö 1965: B 103 s. 3 ja s. 5.

Aikaisemmin voimassa olleen lain kannalta katsottiin, että jos lehtimies haastettiin todistajaksi oikeudenkäyntiin, jossa A:ta syytetään kunnianloukkauksesta ja edelliseltä tiedustellaan, onko A lehden tiedonantaja, lehtimies, jolle on ilmoitettu, ettei häntä tulla syyttämään rikoksesta, on velvollinen todistamaan jutussa.

Ks. *Viranko* JFT 1953 s. 108 ja *Palmgren* JFT 1955 s. 267.

<sup>13</sup> Ks. esim. *Bruun*, Sanomalehtimies n:o 1 (1969) s. 10, *Palmgren*, Nya Pressen 15. 10. 1962. s 2, *Palme* JFT 1955 s. 267 sekä *Kaira* s. 30. Ks. myös HE s. 1.

Vrt. Ot.prp. nr 28 s. 25.

<sup>14</sup> Ks. esim. *Palmgrenin* haastattelulausunto Hufvudstadsbladet 14. 10. 1961

<sup>14</sup> Ks. *Viranko* JFT 1953 s. 105 ss., *Nybergh* JFT 1953 s. 109 ss. Keskustelukysymyksen käsittelyä JFT 1955 s. 266 s.

Ks. myös haastattelusarjaa Hufvudstadsbladet 14. 10. 1961.

tää huomattavasti toisistaan poikkeavia käsityksiä. Ongelma, joka laadultaan on yleismaailmallinen, sai myös yhteispohjoismaista väriä, kun se v. 1954 oli pohjoismaisen lakimieskokouksen keskusteluaiheena. Tuon ajankohdan jälkeen kysymys näyttää meillä painuneen jälleen melkein kymmeneksi vuodeksi unohduksiin, kunnes se taas pulpahti v. 1965 erään yksityistapauksen nostattamana esille. Tämän perusteella valtioneuvosto asetti 12. 4. 1965 komitean pohtimaan lehdistön anonymiteettisuoja. Komitea jätti mietintönsä hallitukselle 30. 12. 1965 (1965: B 103) ja sen perusteella hallitus antoi esityksensä eduskunnalle 21. 1. 1966. Nopeasti aikaansaatu ehdotus käsiteltiin yhtä joutuisasti eduskunnassa ja mm. OK 17: 24:n muutos tuli voimaan jo 25. 3. 1966/176.

Tämän lain ulkopuolelle jäivät mm. radion ohjelmatoimittajat. Kun erityisesti 1960-luvun loppupuolella radion kriittinen asenne yhteiskunnassa koettuihin epäkohtiin vahvistui, oli varsin ymmärrettävää, että vaatimuksia OK 17: 24<sup>2</sup>:n suojan ulottamisesta radion ohjelmatoimittajiin alettiin esittää. Radiovastuutoimikunnan mietinnössä (Komiteanmietintö 1969: A 8) vain yksi komitean kolmesta jäsenestä katsoi anonymiteettisuojan ulottamisen radioon tarpeelliseksi. Vastoin komitean enemmistön käsitystä radiovastuulakiehdotuksen oheisena annettiin hallituksen esitys eduskunnalle OK 17: 24<sup>2</sup>:n ulottamisesta myös radion ohjelmatoimittajiin (HE n:o 100 1970 vp), jonka perusteella 1. 9. 1971 voimaan tullut OK 17: 24:n muutos annettiin 13. 2. 1971 (220/71).

OK 17: 24<sup>2</sup> ja <sup>3</sup> kuuluvat seuraavasti:

»Aikakautisen painokirjoituksen julkaisija, päätoimittaja, kustantaja tai kirjanpainaja saa kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, kuka on painokirjoitukseen otetun kirjoituksen tai tiedonannon laatija tahi kuka on antanut kirjoituksen tai tiedonannon perusteena olevat tiedot samoin kuin kysymykseen, johon ei voi vastata paljastamatta laatijaa tai tiedonantajaa. Sama koskee soveltuvin osin aikakautiseen painokirjoitukseen otetun kirjoituksen tai tiedonannon laatijaa sekä sitä, joka on saanut tiedon edellä mainituista seikoista, ollessaan asianomaisen kustantajan, toimituksen tai kirjanpainajan palveluksessa.

Milloin kysymys on radiovastuulaissa (219/71) tarkoitetussa yleisradiotoiminnassa lähetettyyn ohjelmaan sisältyneestä tiedonannosta, on vastaavaan ohjelmatoimittajaan ja muuhun yleisradio-toiminnan harjoittajan palveluksessa olevaan henkilöön sekä tiedonannon laatijaan vastaavasti sovellettava, mitä 2 momentissa on säädetty.»

Laki suo siten edellä selostettujen säännösten lisäyksenä lehtimiehelle ja radiotoimittajalle anonymiteettisuoja varsin pitkälle. *Vain harvassa muussa maassa on voimassa yhtä laaja tiedonlähteiden suoja kuin tämän lain mukaan meillä.* On syystä korostettu, että OK 17: 24:n 2—3 momentin periaatteellinen merkitys on *sananvapauden ylläpitämisen* kannalta varsin suuri. Lehtimiehen ja ohjelmatoimittajan eduksi säädetyn normin olemassaolo on aiheutta-

nut, että sen käytännölliset sovellutustapaukset lienevät kuitenkin melko harvinaisia<sup>15</sup> sekä radion puolella peräti tuntemattomia.

*Oikeusvertaillen tarkasteltuna* havaitaan, että edellä mainittu säännös kuvastaa melko yleistä tendenssiä: lehdistön anonymiteettisuoja on viime aikoina voimakkaasti lisätty esim. Norjan ja Tanskan prosessilaeissa.<sup>16</sup> Lehdistön anonymiteettisuoja on myös tunnustettu laajempaan tai rajoitetumpaan esim. Itävallan<sup>17</sup>, Saksan ja Englannin prosessijärjestelmien piirissä.<sup>18</sup>

OK 17: 24:n 2- ja 3-momentin johdosta on yleisesti todettava, *ettei siinä muuteta* todistajana olevalle lehtimiehelle tai toimittajalle kuuluvia *todistajan yleisiä velvollisuuksia* saapua oikeuteen sekä antaa lain edellyttämä vala tai vakuutus sekä todistaa muista seikoista kuin niistä, jotka laki *expressis verbis* sulkee todistusvelvollisuuden ulkopuolelle, milloin anonymiteettisuojaan on vedottu<sup>19</sup>. Samoin on huomattava, että todistaja on velvollinen antaessaan kertomustaan oikeudessa puhumaan totta ja ilmaisemaan kaikki asiaan vaikuttavat seikat. Näin myös edellä mainituissa lainkohdissa mainitut seikat, ellei hän ole vedonnut vaitiolo-oikeuteensa.

3.2. Ketä OK 17: 24:n ja 2 ja 3 momentin anonymiteettisuoja turvaa? Lain mukaan ovat sen suojan piirissä aikakautisen painokirjoituksen julkaisija, päätoimittaja, kustantaja ja kirjanpainaja. Mikäli vaitiolo-oikeus rajoittuisi näihin, jäisi suoja varsin aukolliseksi. Lain mukaan vaitioloon ovat sen puitteissa oikeutettuja myös soveltuvin osin aikakautiseen painokirjoitukseen otetun kirjoituksen laatija sekä se, joka on saanut tiedon ollessaan asianomaisen kustantajan, toimituksen tai kirjanpainajan palveluksessa. Lehdistöä ajatellen voidaan siten sanoa, että anonymiteettisuoja *henkilöllisesti* on varsin laaja, ulottuen lehden lähetistä aina päätoimittajaan ja julkaisijaan asti.<sup>20</sup> Periaatteessa olisi siten lähdettävä siitä, että kaikki lehden palveluksessa olevat ovat lain piiriin kuuluvia

<sup>15</sup> Vrt. kuitenkin aikaisemman oikeuden kannalta Hufvudstadsbladetin pääkirjoitus 15.10.1961 sekä Nya Pressen 15.10.1962 (Bo Palmgrenin radioesitelmälyhennys: Inget rättsskydd för ett förtroende).

<sup>16</sup> Ks. Norjan Straffeprocessloven 177 § ja lov om rettergangsmaaten for tvistemaal 209 § ja Tanskan Lov om rettens pleje 170<sup>a</sup> §.

<sup>17</sup> Itävallan oikeuden kannalta ks. *Gleispach*, Das Österreichische Strafverfahren (1924) s. 201 ja *Roeder*, Lehrbuch des österreichischen Strafverfahrensrechtes (1963) s. 152.

<sup>18</sup> Saksan oikeuden kannalta *Rosenberg*, Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts (1961) s. 581 ja Englannin oikeuden kannalta *Phipson*, On Evidence (1963) s. 270.

Myös lainvalmistelutöihin sisältyy oikeusvertailevaa materiaalia ks. HE s. 1 ja Ot. prp nr 28 s. 25 ss.

<sup>19</sup> Todistajan yleisistä velvollisuuksista ks. tarkemmin esim. *Tirkkonen* Sp II s. 224 ss.

<sup>20</sup> Ks. *Kaira* s. 10.

Vrt. myös Ot.prp. nr. s. 34.

henkilöitä ja siten oikeutettuja vetoamaan OK 17: 24<sup>2</sup>:een. Suoja näyttää ulottuvan sanamuotonsa mukaan myös henkilöön, joka on saanut tiedon ollessaan mainittujen kustantajan, toimituksen tai kirjanpainajan palveluksessa, vaikkei hän enää olisikaan tuossa asemassa.<sup>21</sup>

OK 17: 24<sup>3</sup>:n mukaan (Laissa 12. 3. 1971; 220/71) koskee myös vastaavaa ohjelmatoimittajaa (vrt. RadiovastuuL 2 §) sekä muuta yleisradiotoimittajan palveluksessa olevaa henkilöä sekä tiedonannon laatijaa, jotka näin on saatettu anonymiteettisuojaan piiriin.

3.3. Huomattava kuitenkin on, että laki koskee vain aikakautisia painokirjoituksia.<sup>22</sup> Sen ulkopuolelle jäävät esim. *kertalehdet*.<sup>23</sup> Samoin näyttää ilmeiseltä, että lain ulkopuolelle jäävät *uutistointimistot*<sup>24</sup>, jotka saattavat kyllä joutua suojan piiriin, silloin kun kysymyksessä on lehdessä painetusta tai radion välittämästä uutistoimiston toimittajan laatimasta kirjoituksesta.<sup>25</sup>

3.4. Keitä viranomaisia laki koskee? Laki säännöstää vain lehtimiehen vaitiolo-oikeutta suhteessa *tuomioistuimeen*. Suhteessa *kolmanteen henkilöön*<sup>26</sup> esim. lehtimies siten menetellee *hyvän lehtimiestavan* mukaan.<sup>27</sup> OK 17: 24<sup>2</sup>:n mukaan on anonymiteettisuoja voimassa oikeudenkäynnissä tuomioistuimessa, siis sekä rikos- että siviiliprosessissa. Näiltä osin laki tietysti on selvä ja riidaton.

Kysymys, jolla on ollut ja tulee ilmeisesti vastaisuudessaakin olemaan merkitystä, on se, koskevatko mainitut anonymiteettisuoja koskevat säännökset myös poliisiviranomaisten toimittamaa esitutkintaa. Useimmissa tapauksissa lienee niin, että mikäli lain soveltamisesta on ollut kysymys, käytännössä ovat esiintyneet tavallisesti nimenomaan *esitutkintaan liittyvät ongelmat*.<sup>28</sup> Selvää tietysti tässäkin kohdin on se, että kutsuttu lehtimies ja ohjelmatoimittaja on velvollinen PoliisiL:n 15 §:n mukaan saapumaan kutsusta esitutkintatilaisuuteen noudon uhalla. Toisaalta todistajana kuultava on RL 17: 4:n nojalla esitutkinnassa velvollinen puhumaan rangaistuksen uhalla totta. OK 17: 24<sup>2-3</sup>:n mukaista säännöstä ei esitutkinnan osalta ole annettu. Mikäli lehtimies tuolloin havait-

<sup>21</sup> Henkilökohtaisesti on ohjelmatoimittajien osalta vedetty raja vaitiolo-oikeutettujen osalta yhtä laajaksi, jolloin siten suojan piiriin kuuluu sekä vastaava ohjelmatoimittaja että muu yleisradiotoiminnan harjoittajan palveluksessa oleva henkilö sekä tiedonannon laatija.

<sup>22</sup> Aikakautisen painokirjoituksen käsitteestä PainovapausL 18 §. Vrt. myös Ot.prp.nr 28 s. 29.

<sup>23</sup> Vrt. myös *Fahlbeck*, Tryckfrihetsrätt (1959) s. 45.

<sup>24</sup> HE s. 2 ja Ot.prp.nr 28 s. 33.

<sup>25</sup> Ks. HE s. 2 i.f.

<sup>26</sup> Kysymyksenasettelun osalta ks. *Kaira* s. 27 ss.

<sup>27</sup> Ks. edellä viite 7. Aikaisemman oikeuden kannalta ks. PainovapausL 11<sup>2</sup> § joka osittain oli tässä kohdin eri linjalla. Vrt. tämän osalta HE s. 4. Vrt. lisäksi *Nybergh* JFT 1953 s. 112.

<sup>28</sup> Ks. *Kaira* s. 10.

see, että hän ei voi vastata kysymykseen paljastamatta tietolähdetään, onko hän oikeutettu kieltäytymään vastaamasta kysymykseen.<sup>29</sup>

*Kotimaisessa kirjallisuudessa* on OK 17 luvun säätämisen yhteydessä katsottu, että esitutkinnassa kuulusteltuihin henkilöihin nähden on pakko soveltaa niitä todistajana oleviin henkilöihin voimassa olevia määräyksiä, jotka sisältyvät OK 17 lukuun. Niinpä ennen nykyisen OK 17: 24<sup>2</sup> ja <sup>3</sup>:n säätämistä on meillä katsottu, että OK 17: 24:n määräyksiä olisi esitutkinnassa sovellettava todistajaan.<sup>30</sup> Pitäisin mielipidettä perusteltuna. Jouduttaisiinkin varsin kestävämmiin tuloksiin, ellei edellä kerroituin tavoin meneteltäisi. Lähtisin siten periaatteessa siitä, että esitutkinnassa noudatettaisiin vaitiolovelvollisuuden ja vaitiolo-oikeuden osalta samoja sääntöjä, kuin itse oikeudenkäynnissäkin. Jos esitutkija siten tekee kysymyksen, johon todistaja ei edellä olevan perusteella voisi vastata, on todistajan ilmoitettava kieltäytymisensä ja sen peruste. Esitutinnan suorittaja ei voine lopullisesti ratkaista kysymystä, onko lehtimiehen kieltäytyminen OK 17: 24:n mukainen vai ei, vaan mahdollisuutena on ainoastaan vetoaminen joko RL 17: 4:ään tai asian tutkiminen ja ratkaiseminen pääjutun yhteydessä erillisenä prosessikysymyksenä.<sup>31</sup>

4. 1. Edellä on useassa yhteydessä käytetty nimitystä anonymiteettisuoja. Mitä tämä suoja asiallisesti sitten *esillä olevan lainkohdan mukaan* sisältää? Mainittu suoja ei OK 17: 24<sup>2-3</sup>:n mukaan ole suinkaan rajaton, vaan osittainen ja koskee ainoastaan määrättyjä kysymyksiä ja asioita:

4. 1.1 Lain mukaan lehtimies ja ohjelmatoimittaja voi kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, kuka on painokirjoitukseen otetun kirjoituksen tai tiedonannon laatija.

Aikakautisissa painokirjoituksissa on tavallisesti ainakin kaksi eri osastoa: varsinainen uutisosasto ja ilmoitusosasto, joka suuri-levikkisimmissä päivälehdissä voi olla hyvinkin laaja. OK 17: 24<sup>2</sup>:n ilmaisulla »kirjoitus» tarkoitettaneen yleiskielessä mm. kirjoittamisen tulosta sen sisältöä ajatellen, erilaisia kirjallisia tuotteita: artikkeleita, tutkielmia, kertomuksia, juttuja, novelleja, lyhyitä kuvauksia, haastatteluja jne.<sup>32</sup> Tiedonannolla taas usein julkista tai virallista tiedotusta, tiedotetta, tiedoksiantoa, ilmoitusta, raporttia jne. Pitäisin ilmeisenä, että lehden *toimituksen laatimaa* ja *toimittamaa* osaa olisi yleensä aina pidettävä kokonaisuudessaan suojan piiriin kuuluvana lehden osana. Suojan piiriin kuuluisivat siten myös *yleisönosastossa* nimimerkillä julkaistut kirjoitukset.

Sensiijaan joutuu kyllä kysymään, koskevatko OK 17: 24:n

<sup>29</sup> Vrt. Nybergh JFT 1953 s. 113.

<sup>30</sup> Tirkkonen II s. 47.

<sup>31</sup> Ks. tämän osalta OK 17: 24<sup>4</sup>:n erityistilanteen osalta jäljempänä viite 38 jälkeen.

<sup>32</sup> Nykysuomen sanakirja II s. 397.

määräykset myös esim. lehden ilmoitusosastoa. Käytäntöä ajatellen on ensinnäkin havaittavissa, että useimpiin ilmoituksiin liittyy jo tieto ilmoituksen laatijasta, ilmoittajasta. Vain harvoissa poikkeustapauksissa saatettaisiin ajatella, että ilmoittajan nimi on lehden tiedossa, mutta ei ilmene itse ilmoituksesta. Onko lehti oikeutettu suhteessa viranomaisiin, esitutkinta- ja tuomioistuinviranomaisiin vaikenemaan siitä, kuka on lehteen otetun ilmoituksen laatija. *Oikeusvertailevasti* lienee ensinnäkin todettava, että Norjan ja Itävaltan oikeudessa olevan nimenomaismääräyksen mukaan ilmoitukset eivät nauti sellaista anonymiteettisuoja kuin lehden muu osa.<sup>33</sup>

Lehdistön anonymiteettisuoja on säädetty lähinnä *lehdistön kriittisen asenteen* mahdollistajaksi. Nähdäkseni ilmoituksiin, jotka lehti taloudellisen edun saavuttamiseksi ottaa mukaan, ei liittynyt sellaisia yhteisiä etuja, jotka olisi asetettava tuomioistuimessa totuuspyrkimyksen edelle, vaikkakin nämä tiedot suhteessa kolmannen henkilöön ovat lehden kannalta yleisen tavan mukaan ehkä salassapidettäviä. Katsoisinkin siten, että anonymiteettisuojaan voitaneen sisällyttää vain lehtimiehen laatima tai sinne muuten kirjoituksena toimituksen vastuulla otettu kirjoitus tai tiedonanto. Vastaava rajoitus voitaisiin ulottaa koskemaan myös esim. TV:n mainoksia.

4.1.2. Toiseksi lehtimies ja ohjelmatoimittaja on oikeutettu kieltäytymään vastaamasta kysymykseen, kuka on antanut kirjoituksen tai tiedonannon perusteena olevat tiedot. Tässä kohdin on kysymyksessä *tiedon lähteen anonymiteetin* suojaaminen. Säännös pyrkii siten takaamaan ennen muuta uutisten välityksen turvaamisen anonymiteetin.

4.1.3. Lehtimies ja ohjelmatoimittaja on samoin oikeutettu kieltäytymään vastaamasta kysymykseen, johon hän ei voi vastata paljastamatta lähdettä tai tiedonantajaa.

Esitutkinnan tekniikkaan kuuluu myös niiden seikkojen selvittäminen, joiden avulla välillisesti voidaan päästä haluttuun tietoon käsiiksi. Laissa on pyritty tässä kohdin turvaamaan lehtimiehen asemaa ja siten oikeutettu hänet kieltäytymään vastaamasta myös sellaisiin kysymyksiin, joihin vastaaminen välillisesti saattaisi aiheuttaa kirjoituksen laatijan tai tietolähteen paljastumisen.

Kun poikkeusmääräyksiä on yleensä tulkittava suppeasti, ei lehtimies tai toimittaja voine yleensä kieltäytyä vastaamasta muihin kysymyksiin, jotka koskevat toimittajan tiedossa olevia asioita valaisevia seikkoja, ellei näiden ilmaisemista olisi kieltäydyttävä 3-kohdan perusteella.

4.2. Lopuksi on huomautettava erityisesti siitä, että lehtimiehen ja ohjelmatoimittajan harkintaan on jätetty sen seikan ratkaiseminen, milloin hän paljastaa tiedonlähteensä tai mainitsee kirjoituksen tai ohjelman laatijan. Hän joutuu siten kussakin yksittäis-

tapauksessa harkitsemaan, kuinka annetussa tilanteessa olisi menettävä. *Lehtimiehellä ja ohjelmatoimittajalla* ei ole prosessilaissa asetettua vaitiolovelvollisuutta vaan ainoastaan *vaitiolo-oikeus*.<sup>34</sup> Tältä osin laissa ilmaistun harkintavallan puitteissa lehtimiehellä on *valinnainen* mahdollisuus paljastaa tai olla paljastamatta kirjoittaja tai tietolähde. Kuinka käytännössä menetellään jää luonnollisesti *yleisen hyvän lehtimiestavan ja lehtimiesetiikan* mukaan ratkaistavaksi.<sup>35</sup> Huomionarvoista on, että vaitiolo-oikeuskysymystä ei ratkaise tuomioistuin,<sup>36</sup> vaan se jää yleensä lehtimiehen omaan harkintaan.<sup>37</sup>

Voitaisiin siten sanoa, että lehtimiehen ja ohjelmatoimittajan mahdollisuus vedota OK 17:24:n anonymiteettisuoja koskeviin säännöksiin, on yleensä varsin selvä suhteessa esitutkintaviranomaisiin ja tuomioistuimeen. Eräs kysymys, jota lainsäädännössä ei ole ratkaistu, on toimituksen ja radion sisäisen organisaation kysymys: mikä merkitys on sillä, että esim. vastaavan toimittajan kieltäytyttyä vastaamasta kysymykseen, joku hänen avustajansa haluaa paljastaa tiedon, taikka lehdessä toimittajan kieltäytyttyä, toimitussihteeri taikka peräti päätoimittaja haluaa paljastaa tiedon, jonka osalta toimittaja on jo kielteisen käsityksensä lausunut. Näihin kysymyksiin ei OK 17:24 anna suoranaista vastausta. Lienee ehkä katsottava, että jokaisen OK 17:24:n mainitsemista henkilöistä on omakohtaisesti omaksuttava kanta kieltäytymisoikeuden käytön osalta, jolloin esim. toimitussihteerin ja päätoimittajan näkemykset saattavat heidän kunkin omalta kohdalta poiketa toisistaan.

5.1. Kuten edellä todettiin, todistajan vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden rajat ovat lainsäädännössä viime kädessä intressipunninnan tulosta. Tästä peruslähtökohdasta johtuu, että todistajan vaitiolo-oikeussäännöstöön liittyy tavallisesti enemmän tai vähemmän huomattavia poikkeuksia. Niin myös tässä tilanteessa.<sup>38</sup> Anonymiteettisuoja joutuu väistymään silloin, kun yhteiskunnan tai yksityisen intressit on punnittu niin painaviksi, että suojan poistaminen on lainsäädännöllisesti havaittu tarpeelliseksi.<sup>39</sup>

<sup>34</sup> Ks. myös Eduskunnan lakivaliokunnan mietintö 1965 Vp.-V.M.-Esitys 193 s. 1 sekä *Bruun* s. 11. Tämä johtuu ennen muuta siitä, ettei määräystä ole annettu, tiedonantajan intressissä vaan lehdistön intressissä. Ks. myös Komiteanmietintö 1965: B 103 s. 10.

Edellisestä syystä ei voitane pitää edes de lege ferenda puollettavana vaitiolovelvollisuuden säätämistä OK 17:23:n tapaan lehtimiehelle ja radion ohjelmatoimittajalle. Vrt. kuitenkin *Palmgren*, *Forhandlingar på tyvende nordiske juristmøte*, s. 102.

<sup>35</sup> Vrt. myös HE s. 4. — Lehtimiehen olisi ratkaisua tehdessään kiinnitettävä erityisesti huomiota siihen, onko uutislähteen paljastaminen *yhteiskunnan etua* silmällä pitäen puollettavissa.

<sup>36</sup> Näin tapahtuu Norjan oikeuden kannalta Ot.prp. nr 28 s. 37 ja HE s. 2

<sup>37</sup> *Bruun* s. 11.

<sup>38</sup> Ks. HE s. 3 vert. Komiteanmietintö 1965: B 103 s. 11 s.

<sup>39</sup> Vrt. myös HE s. 3.

OK 17:24<sup>4</sup>:ssä on säädetty poikkeuksista, joiden mukaan lehtimies tietyissä yksittäisissä tyyppitilanteissa voidaan velvoittaa todistamaan jutussa, myös niistä seikoista, jotka saman lain 2 ja 3 momentissa on mainittu.

5.2.1. Milloin 2 tai 3 momentissa tarkoitettu asia koskee rikosta, josta saattaa tulla kuritushuonetta 6 vuotta tai sitä kovempi rangaistus tai sanotunlaisen rikoksen yritystä tai osallisuutta siihen, voidaan lehtimies velvoittaa vastaamaan 2 momentissa mainittuihin kysymyksiin.

Lainkohdassa puhutaan ns. *törkeistä rikoksista*.<sup>40</sup> Näiden rikosten selvittämisen osalta yhteiskunnan intressi on siinä määrin vahva, että poikkeuksen tekeminen anonymiteettisuoja sääntöön tuntuu varsin perustellulta. Jos lehdessä tai radiossa esitetään väite henkilön syylistymisestä ns. törkeään rikokseen — niin olivatpa tutkimukset sen osalta käynnissä tai ei — lienee täysin selvää, että kirjoittajan ja asiasta vastuussa olevan on lähdettävä siitä, että asianomaiset viranomaiset ovat kiinnostuneita siitä, mistä lehti tai radio on saanut tietonsa ja pyrkivät muiden keinojen ohella myös lehden ja radion välityksellä selvittämään väitetyn törkeän rikoksen.

Se, kuinka vahvaksi meillä lehtimiehen ja ohjelmatoimittajan vaitiolo-oikeus on kuitenkin säädetty, käy osaltaan ilmi juuri tästä säännöksestä. Vaitiolo-oikeuden syrjäytyminen on asetettu tapahtuvaksi periaatteessa vasta yhtä törkeiden rikosten ollessa kysymyksessä kuin esim. lääkärin, apteekkarin ja kättilön vaitiolovelvollisuuden syrjäytyminen.<sup>41</sup>

5.2.2. Jos asia koskee tietoa, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus, voidaan lehtimies velvoittaa vastaamaan OK 17:24<sup>2</sup>:ssa tarkoitettuun kysymykseen.

Tämän lainkohdan ulottuvuuden tulkinta lienee osittain epäselvä. Lainvalmistelun mukaan säännös tulisi sovellettavaksi silloin, kun lehtimies on saanut tietoonsa sellaista, josta tiedonantaja on rangaistuksen uhallä salassapitovelvollinen.<sup>42</sup> Milloin tällaisista tilanteista on kysymys, ilmenee lähinnä rikoslain määräyksistä. Hake-matta tulevat mieleen sellaiset määräykset kuin RL 38:3, laki hammaslääkäritoimen harjoittamisesta 3 a § (280/71), laki sairaanhoidon harjoittamisesta 31.10.1962/554 3 ja 7<sup>2</sup> § ja RL 40:19a.<sup>43</sup> Edelliseen liittyen voidaan vain todeta, ettei yksinomaan yksityisoikeudelliseen sopimukseen perustuvan salassapitovelvollisuuden rikkominen tiedonantajan puolelta, velvoita lehtimiestä 3 momentin mukaan ilmaisemaan tai vastaamaan 2 momentin mainitsemaan kysymykseen.

<sup>40</sup> Vrt. myös Ot.prp. nr 29 s. 30.

<sup>41</sup> Vrt. myös HE s. 3, josta ilmenee, että rajoittamistarpeen johtona on käytetty juuri OK 17:23:n 4 momentin säännöksiä.

<sup>42</sup> Ks. HE s. 3.

<sup>43</sup> Ks. tarkemmin RL 38:3:n kohdalla mainittua lakiluetteloa (SL I).

Lainvalmistelussa on lähdetty siitä,<sup>44</sup> että muiden asiaryhmien osalta ei olisi syytä rajoittaa vaitiolo-oikeutta. Kun myöhemmäsäkään lain käsittelyssä ei tällaisia kohtia lakiin ole lisätty, lieene lakia tulkittava todella siten, että mainittu vaitiolo-oikeus väistyy fakultatiivisesti vain mainituissa kahdessa tyyppitilanteessa, milloin kyseessä ovat OK 17:24<sup>2</sup>:n tarkoittamat kysymykset.

6.1. Huomionarvoista on kuitenkin korostetusti tässä kohdin todeta, että tuomioistuimen harkintaan on jätetty, onko lehtimies tai radiotoimittaja velvoitettava paljastamaan tietolähteensä ja kirjoituksen tekijän.<sup>45</sup> Oikeusohje on siten fakultatiivinen eikä välttämättä aiheuta säännöksen soveltamista siten, että lehtimies on aina velvoitettava todistamaan, mikäli syyte esim. koskee ns. törkeätä rikosta. Lehtimies voi siten nytkin esittää vaitiolonäkemysensä. Tuomioistuin voi joko hyväksyä tämän näkemyksen tai sitten velvoittaa todistajan todistamaan asiassa.<sup>46</sup>

Tällaisessa tapauksessa on erikseen kiinnitettävä huomiota *tuomioistuimessa* siihen, onko todistajan lausunto välttämätön asian selvittämiseksi, sekä yksityisten ja julkisten etujen punnitsemismielessä tilannekokonaisuuteen. Esimerkkeinä harkintaan vaikuttavista seikoista on lainvalmistelussa rikoslaissa suojatun salassapitovelvollisuuden rikkomisen osalta kiinnitetty huomiota siihen, onko asian julkisuuteen saattaminen tapahtunut yleiseltä merkitykseltään hyväksyttävässä tarkoituksessa vai onko sillä yleiseltä kannalta katsoen sensaation luonne.<sup>47</sup> Viimeksi mainitussa tapauksessa ei liene syytä sallia lehtimiehen kovinkaan laajalta suojata tietolähdettään, kun taas ensin mainitussa tilanteessa olisi asetettava huomattavasti ankarammat vaatimukset ennen kuin lehtimies velvoitetaan jutussa paljastamaan tietolähteensä. Joka tapauksessa on tässä tilanteessa huomionarvoista se, että *tuomioistuin harkitsee*, onko lehtimies velvoitettava vastaamaan 2 momentissa tarkoitettuun kysymykseen.

6. 2. Milloin todistajaa kuullaan OK 17: 24<sup>4</sup>:n mukaan tuomioistuimessa ja todistaja on velvoitettu vastaamaan siinä tarkoitettuun kysymykseen, on kuuleminen OK 17: 34:n mukaan toimitettava *suljetuin ovin*.<sup>48</sup> Tuomioistuimen puolelta edellytetään siten erityistä velvoittavaa ratkaisua, kuten edellä on jo selostettu.

7.1. Vaikeasti ratkaistavan ongelman muodostaa OK 17: 24<sup>4</sup>:n poikkeussäännösten soveltaminen rikosasian *esitutkinnassa*. Myös-

<sup>44</sup> Ks. Komiteanmietintö 1965: B 103 s. 13.

<sup>45</sup> Ks. HE s. 3.

Eräiden lainsäädäntöjen mukaan on kysymyksessä todistamisvelvollisuus. Ks. em. Norjan oikeus Ot.prp. nr 28 s. 37 ja HE s. 2.

<sup>46</sup> HE s. 3 viitataan siihen, ettei tapausten monivivahteisuuden vuoksi ole haluttu lähteä luettelemaan niitä perusteita, jotka kysymystä ratkaistaessa olisi otettava huomioon.

Ks. myös *Bruun* s. 12.

<sup>47</sup> Ks. Komiteanmietintö 1965: B 103 s. 14.

<sup>48</sup> Ks. tämän osalta esim. *Tirkkonen* II s. s. 331.

kään näiltä osin ei lainsäädäntöömme sisälly erityismääräyksiä.<sup>49</sup> Molemmat poikkeustilanteet tulevat kysymykseen nimenomaan rikosasioissa, joissa poliisiviranomaiset toimittavat esitutkinnan. *Oikeusvertailevasti* on ensinnäkin mielenkiintoista havaita, että NRB 23:13:n mukaan voi todistuksen antaminen tällaisissa tapauksissa tulla kysymykseen silloin, kun esitutkinta on edennyt niin pitkälle, että jotakuta kohtuudella epäillään rikoksesta.<sup>50</sup>

Mahdollisuutta kuulustella todistajaa rikoksen johdosta ennen jutun vireilletuloa oikeudessa ei kotimainen oikeus tunne. OK 17:10 kieltää nimenomaan todisteiden esittämisen oikeudessa vastaisen varalle silloin, kun todisteiden esittäminen tulisi kysymykseen näytön esittämiseksi rikoksesta.<sup>51</sup> Mikäli tilanne olisi se, että poliisiviranomainen tietää rikoksen tapahtuneen ja lehti on esittänyt tiedossaan olevan perusteella arveluja epäilystä, ollaan menettelyllisesti umpikujassa: Jos lehtimies vedoten OK 17:24<sup>2</sup>:n määräykseen kieltäytyä vastaamasta 2 momentin tarkoittamaan kysymykseen, voidaan jatkossa ajatella, että todistajaa syytetään RL 17:4:n mainitsemasta rikoksesta ja tuossa yhteydessä tutkitaan lehtimiehen oikeus kieltäytymiseen.

Jos todistajalla 4 momentin tilanteissa olisi myös 2 ja 3 momentin osalta ehdoton todistamisvelvollisuus, voitaisiin lähteä siitä, että aina kun 4 momentin tilanteista olisi kysymys, tällainen velvollisuus olisi toteutettavissa jo esitutkinnan yhteydessä. Velvollisuuden rikkomisesta olisi rangaistus RL 17:4:ssä. OK 17:24<sup>4</sup>:n mukaan *ei* lehtimiehellä tai toimittajalla ole *laissa määrättyä* todistamisvelvollisuutta vaan *tuomioistuimen harkinnan varassa oleva todistamisvelvollisuus*. Ainoastaan *tuomioistuin* voi harkintansa mukaan toteuttaa tämän lehtimiehen velvollisuuden, ellei tämä siihen vapaaehtoisesti suostuisi.

7.2. Saatetaan kysyä, millä tavoin tarkasteltua oikeusohjetta olisi oikeudenkäynnin kannalta arvosteltava. Lienee sinänsä selvää, että lehdistön ja radion kannalta OK 17:24:n määräykset muodostavat lämpimästi vastaanotetun prosessimuutoksen, joka *eräänä länsimaisen oikeusjärjestyksen laajimpana erivapautena* turvaa lehdistön ja radion toimintaa. Yhteiskunnan toimintoja ajatellen lehdistön ja radion anonymiteettisuojaan olemassaoloa on pidettävä epäilemättä myös tarpeellisena ja lainsäädäntötyötä tässä kohdin siten perusteltuna.

Oikeudenkäynnin kannalta, jossa pyrkimys materiaaliseen totuuteen on vallitseva, katsoisin, ettei säännöstä voitane pitää sisällöltään parhaana mahdollisena. Siinähan on varsin laajasti *ratkaisuvasta* todistuskysymyksen osalta siirretty tuomioistuimelta todista-

<sup>49</sup> Vrt. *Tirkkonen* II s. 427.

Vrt. Ot.prp. nr 28 s. 29.

<sup>50</sup> *Fahlbeck* s. 44 s.

<sup>51</sup> Ks. tämän osalta *Tirkkonen* Sp. II s. 168 ss.

jalle itselleen.<sup>52</sup> eikä tuomioistuimelle ole jätetty kuin ainoastaan kaikkein törkeimpien rikosten osalta mahdollisuus ratkaista kysymys vaitiolo-oikeuden vastaisesti. Tavallisissa tapauksissa oikeusohjeen merkitys ja sen vaikutukset eivät ole tuomioistuimen päättävissä vaan lehtimiehen, jolla on mahdollisuus käyttää oikeutaan myös väärin tuomioistuimen voimatta puuttua tilanteeseen lain puitteissa. Kun oikeusvertaillen tarkasteltuna kieltäytymisoikeuden lopullista käyttöä ei aina ole uskottu lehtimiehelle itselleen,<sup>53</sup> pitäisin tarpeellisena myös meillä lain muuttamista sikäli, että siinä kieltäytymisoikeuden lopullinen ratkaisu uskottaisiin yleisesti tuomioistuimelle ja samalla annettaisiin täydentävät säännökset lain soveltamisesta esitutkintavaiheeseen, kuten esim. NRB:n mukaan on jo annettu.<sup>54</sup>

---

<sup>52</sup> Ks. *Bruun* s. 11.

<sup>53</sup> Vrt. esim. Norjan oikeuden osalta Komiteanmietintö 1965 Bi 103. s. 65.

<sup>54</sup> Vrt. *Ekelöf*, *Rättegång* IV (1969) s. 137.